

דף מלווה ללימוד המצגת

בהגדה של פסח, רבי יהודה מחלק את המכות לשלוש קבוצות, ונותן בהם 'סימנים':

רְבִי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִמָּנִים: דָּצֶ"ךְ עַד"ש בְּאַח"ב.

מפרשי התורה האריכו לבאר את שורש החלוקה, ואת השוני בין סוגי המכות. אנו נצעד בעקבותיו של האברבנאל.

•

משה ואהרן הציגו בפני פרעה שלושה רעיונות מרכזיים, אך פרעה בחר לכפור בהם.

וכך אמרו משה ואהרן לפרעה:

וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרֹעֶה כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיֵּחָגוּ לִי בַמִּדְבָּר: (שמות, ה, א)

'כה אמר ה' – בראש ובראשונה פותחים האחים בהכרזה על מציאותו יתברך. יש אלוקים. ואלוקים זה מעורב בחיי היום-יום. ה' הוא 'אלוקי ישראל'. משגיח בפרטות על עמו הנבחר. ולא זו בלבד אלא יש בכוחו להורות ולצוות על דרי העולם לעשות כרצונו, וככזה תובע הוא מפרעה 'שלח את עמי!'

אך פרעה אינו מתבלבל. הוא מעז פניו ועונה בנחרצות:

וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקוֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְעֹתִי אֶת ה' וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח: (שם, ב)

את שלושת ההנחות פרעה מסרב לקבל. 'לא ידעתי את ה'!' הוא מצהיר, ומתכחש להנחת היסוד – מציאות ה'. 'מי ה'?' שואל פרעה ומתנער מההשגחה הפרטית שמודדת לכל אדם על פי מעשיו, וכמובן 'מי ה' אשר אשמע בקולו?' מי הוא זה שיצווה עלי מה לעשות? 'את ישראל לא אשלח!'. וכיון שכך נזקק פרעה לעבור סדנת-חינוך. תהליך ארוך של מכות שונות שילמדו אותו את מה שהוא בחר שלא ללמוד בדרך הקלה.

סדרת המכות פותחת במכת דם. כאשר פרעה שומע על המכות הראשונות, הוא שומע על מטרתן:

כֹּה אָמַר ה' בְּזֹאת תִּדְעַ כִּי אֲנִי ה' הִנֵּה אֲנֹכִי מִכָּה בְּמַטָּה אֲשֶׁר בְּיָדֵי עַל הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר וְנִהְפְּכוּ לְדָם: (שם, ז, יז)

בזאת תדע כי אני ה'. כפרת במציאות הבורא? אמרת שאינך יודע מיהו? עכשיו אתה תדע בהחלט. שלושת המכות הראשונות, דם, צפרדע וכינים הגיעו להבהיר שיש בורא לעולם. ואכן, במכת כינים פנו החרטומים והודו לפרעה 'וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטוּמִּים אֶל פְּרֹעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הוּא' (ח, טו). יש אלוקים.

לאחר שפרעה כבר יודע שיש אלוקים, הגיעה השעה לשלב הבא. חינוך להכרה בהשגחה הפרטית. וכך נאמר לו, כהכנה לסדרה הבאה, ערוב, דבר ושחין:

וְהִפְלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עָמַד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הִיֹּת שָׁם עָרֹב לְמַעַן תִּדְעַ כִּי אֲנִי ה' בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: (שם, יח). אתה עוד תדע שיש ה' בקרב הארץ. ישנה השגחה פרטית המעורבת בהתנהלות היומיומית והתמידית. יש מי שמחליט היכן החיות יסתובבו, יש מי שקובע אלו חיות יחיו, אם בכלל, וגם בריאותו של האדם תלויה אך ורק במאמרו של הבורא.

כעת הגיע הזמן למסר השלישי: וְאוֹלָם בְּעֵבֹר זֹאת הָעֲמִדְתִּיךָ בְּעֵבֹר הָרְאִיתְךָ אֶת כְּחֵי וּלְמַעַן סִפֵּר שְׁמִי בְּכָל הָאָרֶץ: (ט טז). פרעה זלזל בכוחו השי"ת. מי ה' אשר אשמע בקולו? כעת הוא יראה בעיניו. כעת הוא ידע טוב מאוד מה כוחו של ה'. הברד, הארבה והחשך מבטאים כח עצום. שליטה אדירה על הטבע.

המכה האחרונה, מכת בכורות, 'סיכמה' את השיעור הארוך אותו למדו פרעה ועמו. 'אני יוצא' – מציאות ה'. 'יפלה ה' – השגחה פרטית. ו'צעקה גדולה... אשר לא נהייתה' מלמדת על כוחו הגדול של ה'.

כך מתבהרת לעינינו חלוקתו המדוייקת של רבי יהודה. שלוש קבוצות של מכות, שלשה מניעים שונים.

•

אמנם, מלבד החינוך שעברו המצרים במכות שקיבלו, היתה מטרה חשובה נוספת בתהליך הארוך. וכך מסביר ה'משך-חכמה' בפירושו:

'הענין, כי מצרים היה אז הממלכה היותר כבודה ומחוכמת ומסודרת. ולכן הרבה השי"ת אותות ומופתים כדי שידעו מצרים כי אני ד' ויפרסמו מציאותו יתברך לכל העולם. והוצאתי את בני"י מתוכם. פירוש: בזה יוציא את בני"י מתוך מצרים בדעות ומדות אשר הן משוקעין בתוך טומאתם כי יזדככו ויבואו להשגת היחיד האמיתי וידיעת השם המחוייב המציאות' (ז, ג).

מצרים שימשה מרכז אינטלקטואלי גדול. פסגת החכמה האנושית של אותה תקופה.

על מנת שבני ישראל יכירו בבירור את 'השגת היחיד האמיתי וידיעת ה' מחוייב המציאות' ניפץ השי"ת את תדמיתה המכובדת של מצרים. את השלבים שעברו הנוגשים המצריים ראו שכיניהם היהודיים והתרוממו בעצמם.

לימוד נכון של מכות מצרים נועד להחכים ולרומם אותנו. התבוננות ועיון הדרך בה העניש ה' את פרעה והעם, תזכך ותגביה אותנו.

ומתוך כך, ייתכן וניתן לשים לב לתובנה מעניינת.

כאמור, כל קבוצת מכות הגיעה להעביר מסר, אך גם בתוך כל קבוצה היה סדר. שתי המכות הראשונות לא פגעו בגופם של המצרים. הדם והצפרדע הקשו על חייהם, אך לא הציקו לגופם כמו שעשו הכינים. הערוב והדבר גם הם לא פגעו פיזית באותה רמה שהשחין פצע את כל גופם, וכך גם הברד והארבה לא מנעו את תנועתם ותזוזתם כמו שהחשך הצמיד אותם למקומם.

נראה שיש כאן דרך מסודרת. היה על המסר לעבור, אבל גם כשהגיע עונש, קדמו ניסיונות מוקדמים של עונשים קלים יותר. חיצוניים יותר. רק כשכלו כל הקצין נצרכה מכה שתפגע פיזית ממש.

ייתכן - אולי - שניתן לטעום על פי דברינו טעם בכך שהמכות האחרונות בכל סידרה הגיעו ללא התראה, פשוט, המכות הקודמות, עם ההתראות שהגיעו עמן, שמשו כהתראה כוללת על העונש הגופני שעתידי להגיע אם לא ישפרו את דרכם.

על כל פנים, נוכל לקחת עמנו צידה - חינוכית - לדרך. גם כשאנו רוצים ללמוד או ללמד רעיון מסוים, גם כשאנו חפצים להתחנך או לחנך לערך כלשהו, תמיד נזכור שיש דרך לעבור לפני שמוציאים את התחמושת הכבדה. צריך ללכת שלב אחרי שלב וכך לעלות ולהתקדם.

חג בשר ישיר!

להערות והארות:

משה שמעון אופן

Moshe.oppen@gmail.com

054-8496992

**רוצים עוד?
סרקו והצטרפו
ל"אחים לנפש"**

© כל הזכויות שמורות ל'אחים לנפש'